

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

N Á L E Z

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

I. ÚS 268/2023-31

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedníčky senátu Jany Baricovej a sudcov Rastislava Kaššáka (sudca spravodajca) a Miloša Maďara v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavných sťažnostiach sťažovateľky obchodnej spoločnosti **HERIX, s. r. o.**, Dunajská 8, Bratislava, IČO 35 691 379, zastúpenej advokátom Mgr. Petrom Volochom, Hollého 745/34, Senica, proti uzneseniam Okresného súdu Zvolen č. k. 12 Cb 2/2014-2533 z 8. septembra 2020, č. k. 12 Cb 2/2014-2589 zo 14. decembra 2020 a č. k. 12 Cb 2/2014-2599 z 1. februára 2021 takto

r o z h o d o l :

1. Uzneseniami Okresného súdu Zvolen č. k. 12 Cb 2/2014-2533 z 8. septembra 2020, č. k. 12 Cb 2/2014-2589 zo 14. decembra 2020 a č. k. 12 Cb 2/2014-2599 z 1. februára 2021 **b o l o p o r u š e n é** základné právo sťažovateľky na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

2. Uznesenia Okresného súdu Zvolen č. k. 12 Cb 2/2014-2533 z 8. septembra 2020, č. k. 12 Cb 2/2014-2589 zo 14. decembra 2020 a č. k. 12 Cb 2/2014-2599 z 1. februára 2021 **z r u š u j e a v e c m u v r a c i a** na ďalšie konanie.

3. Vo zvyšnej časti ústavnej sťažnosti **n e v y h o v u j e**.

4. Náhradu trov konania pred Ústavným súdom Slovenskej republiky sťažovateľke **n e p r i z n á v a**.

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavné sťažnosti sťažovateľky a skutkové okolnosti prípadu

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 24. novembra 2020 doručená ústavná sťažnosť sťažovateľky, ktorou sa domáha vyslovenia porušenia základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a práva

na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) uznesením Okresného súdu Zvolen (ďalej len „okresný súd“) č. k. 12 Cb 2/2014-2533 z 8. septembra 2020 (ďalej aj „napadnuté uznesenie z 8. septembra 2020“). Konanie o ústavnej sťažnosti bolo ústavným súdom vedené pod sp. zn. Rvp 2674/2020.

2. Následne bola ústavnému súdu 15. apríla 2021 doručená ďalšia ústavná sťažnosť sťažovateľky, ktorou namieta porušenie identických práv podľa ústavy a dohovoru uzneseniami okresného č. k. 12 Cb 2/2014-2589 zo 14. decembra 2020 (ďalej aj „napadnuté uznesenie zo 14. decembra 2020“) a č. k. 12 Cb 2/2014-2599 z 1. februára 2021 (ďalej aj „napadnuté uznesenie z 1. februára 2021“). Konanie o ústavnej sťažnosti bolo ústavným súdom vedené pod sp. zn. Rvp 815/2021.

3. Uznesením č. k. PLs. ÚS 70/2021-5 z 1. decembra 2021 ústavný súd v záujme hospodárnosti konania spojil ústavné sťažnosti sťažovateľky podľa § 62 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) v spojení s § 166 ods. 1 Civilného sporového poriadku (ďalej len „CSP“) na spoločné konanie, ktoré bude ďalej vedené pod sp. zn. Rvp 2674/2020.

4. Ústavný súd ústavné sťažnosti sťažovateľky predbežne prerokoval a uznesením č. k. I. ÚS 268/2023-16 z 3. mája 2023 ich prijal na ďalšie konanie v celom rozsahu podľa § 56 ods. 5 zákona o ústavnom súde.

5. Z obsahu ústavných sťažností, k nim pripojených príloh a obsahu vyžiadaného súdneho spisu vyplýva, že v konaní vedenom okresným súdom pod sp. zn. 12 Cb 2/2014 sa sťažovateľka v procesnom postavení žalobkyne domáhala od žalovanej zaplattenia sumy 215 971,48 eur s príslušenstvom. Okresný súd rozsudkom č. k. 12 Cb 2/2014-2171 z 9. októbra 2018 v spojení s rozsudkom Krajského súdu v Banskej Bystrici (ďalej len „krajský súd“) č. k. 43 Cob 25/2019-2305 z 29. januára 2020 (ďalej len „rozsudok krajského súdu“) žalobu sťažovateľky zamietol v celom rozsahu a rozhodol o trovách konania a náhrade svedočného.

6. Proti rozsudku krajského súdu podala sťažovateľka dovolanie, čím jej vznikla poplatková povinnosť. Keďže sťažovateľka súdny poplatok za podané dovolanie nezaplatila spolu s podaním dovolania, okresný súd jej 23. júna 2020 adresoval výzvu na jeho zaplattenie v sume 37 796 eur v lehote 10 dní od jej doručenia, pričom ju poučil, že v prípade nezaplattenia súdneho poplatku súd dovolacie konanie zastaví. Na výzvu sťažovateľka reagovala žiadosťou o jej opravu a priznanie oslobodenia od platenia súdnych poplatkov, o ktorej rozhodol okresný súd napadnutým uznesením z 8. septembra 2020 tak, že sťažovateľke oslobodenie od platenia súdnych poplatkov nepriznal. V odôvodnení uviedol, že po oboznámení sa s vyplneným tlačivom pre dokladovanie pomerov, daňovým priznaním sťažovateľky za rok 2019, jej účtovnou evidenciou a výsledkov vykonaných lustrácií dospel k záveru, že pomery sťažovateľky, ktorá disponuje nehnuteľným majetkom a pohľadávkami voči tretím osobám, neodôvodňujú priznanie oslobodenia od platenia súdnych poplatkov. Zdôraznil, že sťažovateľka ako právnická osoba bola založená na účel podnikania, pričom podnikateľské riziko nemožno prenášať na štát. K priznávaniu oslobodenia od súdnych poplatkov je potrebné pristupovať značne reštriktívne s tým, že nepriaznivá ekonomická situácia sťažovateľky ako podnikateľského subjektu nie je dôvodom na priznanie oslobodenia od súdnych poplatkov. Poukázal tiež na skutočnosť, že sťažovateľka už dlhodobo vykazuje stratu, pričom jej príjmy značne klesli už v roku 2019, teda nie v dôsledku pandémie súvisiacej s ochorením

COVID-19. V tejto súvislosti okresný súd odkázal na uznesenie ústavného súdu sp. zn. IV. ÚS 748/2013, v zmysle ktorého nie je len nedostatok finančných prostriedkov sťažovateľky (právnickej osoby) sám osebe dôvodom na priznanie oslobodenia od platenia súdnych poplatkov.

7. Následne vyšší súdny úradník napadnutým uznesením zo 14. decembra 2020 dovolacie konanie zastavil podľa § 10 ods. 1 zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o súdnych poplatkoch“), pretože sťažovateľka napriek výzve v stanovenej lehote súdny poplatok nezaplatila, pričom o následkoch jeho nezaplatenia bola náležite poučená.

8. Proti predmetnému uzneseniu podala sťažovateľka sťažnosť, ktorú sudca okresného súdu napadnutým uznesením z 1. februára 2021 zamietol ako nedôvodnú podľa § 250 ods. 1 CSP.

8.1. Vo vzťahu k námietkam týkajúcim sa dôvodov, pre ktoré nebolo sťažovateľke priznané oslobodenie od platenia súdnych poplatkov, sudca skonštatoval ich bezvýznamnosť, keďže proti uzneseniu z 8. septembra 2020 nebol prípustný žiadny opravný prostriedok. V súvislosti so sťažovateľkou namietaným zmätočným postupom okresného súdu, ktorý jej zaslal tri rôzne výzvy, okresný súd uviedol, že sťažovateľke adresoval podanie z 8. decembra 2020, v ktorom jej dôsledne vysvetlil svoj postup a ozrejmil, v akej výške má súdny poplatok za podanie dovolania zaplatiť. Súčasne sťažovateľke oznámil, že o jej opätovnom návrhu na priznanie oslobodenia od platenia súdnych poplatkov už nebude rozhodovať, pretože o ňom rozhodol uznesením z 8. septembra 2020, v ktorom sa náležite vysporiadal so všetkými skutočnosťami uvádzanými sťažovateľkou, pričom jej pomery sa od toho času nezmenili. Dodal, že po rozhodnutí o nepriznaní oslobodenia od súdnych poplatkov jej síce zaslal opätovnú výzvu na zaplatenie súdneho poplatku, no jeho úmyslom bolo dať sťažovateľke priestor na zaplatenie súdneho poplatku pred zastavením konania. Len v dôsledku chyby súdu bola sťažovateľka vyzvaná na zaplatenie súdneho poplatku v nesprávnej sume 25 846 eur, preto ju následne vyzval na zaplatenie jeho doplatku v sume 11 950 eur. Okresný súd preto nevidel dôvod na zrušenie uznesenia vyššieho súdneho úradníka o zastavení dovolacieho konania, a to ani podľa § 10 ods. 3 zákona o súdnych poplatkoch.

II.

Argumentácia sťažovateľky

9. Sťažovateľka vo vzťahu k napadnutému uzneseniu okresného súdu z 8. septembra 2020 o nepriznaní oslobodenia od platenia súdnych poplatkov namieta jeho arbitrárnosť a spochybňuje záver okresného súdu, že nespĺňa podmienky na priznanie oslobodenia od súdnych poplatkov. Rozporuje taktiež tvrdenie okresného súdu, že v návrhu na priznanie oslobodenia nepoukázala na žiadne okolnosti súvisiace s vyššou mocou (tzv. okolnosti *vis maior*), pre ktoré sa dostala do ťaživej finančnej situácie. Výslovne uviedla, že jej nepriaznivá finančná situácia neumožňuje zaplatiť súdny poplatok v tak extrémne vysokej sume, čo bolo spôsobené aj pandémiou ochorenia COVID-19. Napadnuté uznesenie nepovažuje za dostatočne a presvedčivo odôvodnené, pretože konajúci súd sa nevysporiadal so všetkými ňou uvádzanými okolnosťami, čím došlo k zásahu do jej práva na spravodlivý proces. Domnieva sa, že úmyslom okresného súdu bolo postupovať v záujme žalovanej strany a znemožniť jej tak získať prístup k dovolaciemu súdu.

10. Podstatou sťažnostnej argumentácie nasmerovanej proti napadnutému uzneseniu vyššieho súdneho úradníka o zastavení dovolacieho konania zo 14. decembra 2020 a proti nadväzujúcemu uzneseniu sudcu o zamietnutí sťažnosti z 1. februára 2021 je tvrdenie sťažovateľky o chaotickom a zmätočnom postupe okresného súdu, ktorý jej postupne zaslal tri výzvy na zaplatenie súdneho poplatku za podanie dovolania, v dôsledku čoho sťažovateľka nevedela, v akej sume má súdny poplatok uhradiť. Poukazuje na to, že výzvou z 10. novembra 2020 ju súd dokonca vyzval na zaplatenie „*súdneho poplatku za dovolanie*“, hoci zákon o súdnych poplatkoch takýto termín nepozná. Rovnako predmetný zákon neupravuje ani inštitút opätovnej výzvy na zaplatenie súdneho poplatku. Sťažovateľka ďalej namieta, že napriek podaniu troch samostatných návrhov na priznanie oslobodenia od platenia súdnych poplatkov okresný súd rozhodol len o jednom z nich (uznesením z 8. septembra 2020), preto bolo uznesenie o zastavení dovolacieho konania vydané podľa jej názoru predčasne [§ 10 ods. 2 písm. e) zákona o súdnych poplatkoch]. Aj tieto namietané uznesenia okresného súdu označuje za nedostatočne odôvodnené, a preto arbitrárne a nepreskúmateľné.

11. Navrhuje napadnuté rozhodnutia zrušiť a vec vrátiť okresnému súdu ďalšie konanie, priznať jej primerané finančné zadost'účinenie a náhradu trov vzniknutých v konaní pred ústavným súdom.

III.

Vyjadrenie okresného súdu, zúčastnenej osoby a replika sťažovateľky

III.1. Vyjadrenie okresného súdu

12. Okresný súd vo svojom vyjadrení k ústavnej sťažnosti č. k. Spr 179/23 z 23. mája 2023 zhrnul priebeh konania a obsah vydaných rozhodnutí a uviedol, že argumenty sťažovateľky prezentované v jej ústavných sťažnostiach sú identické ako tie, ktoré uplatnila v podaných návrhoch na priznanie oslobodenia od platenia súdnych poplatkov a v jej sťažnosti proti rozhodnutiu vyššieho súdneho úradníka o zastavení konania. Okresný súd sa so všetkými námietkami sťažovateľky v odôvodnení napadnutých rozhodnutí náležite vysporiadal, preto považuje ústavné sťažnosti za neopodstatnené.

III.2. Vyjadrenie zúčastnenej osoby

13. Oznámením zo 16. mája 2023 ústavný súd upovedomil žalovanú ako zúčastnenú osobu o podanej ústavnej sťažnosti sťažovateľky (§ 126 zákona o ústavnom súde) a umožnil jej vyjadriť sa k nej v lehote 10 dní od doručenia upovedomenia. V stanovenej lehote ani do rozhodnutia ústavného súdu sa zúčastnená osoba nevyjadrila.

III.3. Replika sťažovateľky

14. Sťažovateľka svoje právo podať repliku do rozhodnutia ústavného súdu nevyužila.

IV.

Posúdenie dôvodnosti ústavnej sťažnosti

15. Pred tým, ako ústavný súd pristúpi k posúdeniu sťažnostnej argumentácie uvedenej v ústavnej sťažnosti, považuje za nevyhnutné zdôrazniť, že nie je súdom vyššej inštancie rozhodujúcim o opravných prostriedkoch v rámci sústavy všeobecných súdov, ale podľa čl. 124 ústavy

je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti. Z tohto dôvodu sa úloha ústavného súdu obmedzuje na kontrolu zlučiteľnosti účinkov interpretácie a aplikácie zákonov všeobecnými súdmi s ústavou alebo kvalifikovanou medzinárodnou zmluvou o ľudských právach a základných slobodách. Posúdenie veci všeobecným súdom sa môže stať predmetom kritiky zo strany ústavného súdu iba v prípade, ak by závery, ktorými sa všeobecný súd vo svojom rozhodovaní riadil, boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne. O arbitrárnosti (svojvôli) pri výklade a aplikácii zákonného predpisu všeobecným súdom by bolo možné uvažovať len v prípade, ak by sa tento natoľko odchýlil od znenia príslušných ustanovení, že by zásadne poprel ich účel a význam.

16. Ústavný súd na tomto mieste tiež nemôže ponechať bez povšimnutia, že ústavnoprávna argumentácia sťažovateľky pôsobí nedostatočne. Hoci je ústavná sťažnosť napísaná na jedenástich stranách, samotná ústavnoprávna argumentácia je veľmi slabá, keďže jej podstatná časť je venovaná opisu celého skutkového stavu a rozporovaniu tvrdenia okresného súdu, že v žiadosti o oslobodenie od platenia súdnych poplatkov nepoukázala na žiadne okolnosti súvisiace s vyššou mocou (tzv. okolnosti *vis maior*), pre ktoré sa dostala do ťaživej finančnej situácie. Okrem opísania skutkových okolností musí však odôvodnenie ústavnej sťažnosti obsahovať najmä právne argumenty a právne posúdenie predloženého sporu (m. m. IV. ÚS 359/08, IV. ÚS 198/2012, IV. ÚS 54/2014, II. ÚS 594/2016). K tomu je potrebné zdôrazniť, že odôvodnenie ústavnej sťažnosti je kritériom klasifikačným, nie kvalitatívnym.

17. Napriek už popísaným skutočnostiam ústavný súd s poukazom na materiálny prístup k ochrane základných práv a slobôd sťažovateľky vedel vyabstrahovať z ústavnej sťažnosti najpodstatnejšie výhrady týkajúce sa arbitrárnosti napadnutých uznesení okresného súdu, ich nedostatočného odôvodnenia a spochybnenia právneho záveru, že sťažovateľka nespĺňa podmienky na priznanie oslobodenia od súdnych poplatkov, s ktorých relevanciou sa považoval za potrebné v nasledujúcej časti nálezu vysporiadať.

18. Súčasťou základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je aj právo na prístup k súdu. Slovenská republika, ako aj všetky jej orgány verejnej moci majú pozitívny záväzok aktívnym spôsobom zabezpečiť, aby práva a slobody garantované jej právnym poriadkom neboli oprávneným subjektom pod jej jurisdikciou len formálne garantované, ale aby tieto práva a slobody boli „prakticky a efektívne“ dosiahnuteľné. Z konštantnej judikatúry ústavného súdu vyplýva, že do obsahu základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy patrí aj ochrana, ktorá sa účastníkovi poskytuje v konaní o opravných prostriedkoch. Ak účastník konania splní predpoklady vyžadované zákonom na poskytnutie ochrany v opravnom konaní, všeobecný súd mu túto ochranu musí poskytnúť (II. ÚS 78/05, II. ÚS 249/05, I. ÚS 115/2020). Právo na prístup k súdu je nevyhnutnou, imanentnou súčasťou práva na spravodlivý proces a tvorí jeho esenciálny prvok [III. ÚS 875/2016 a rozhodnutie Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) vo veci Golder proti Spojenému kráľovstvu z 21. 2. 1975, sťažnosť č. 4451/70, body 35 a 36].

19. Predmetom konania pred ústavným súdom je rozhodovanie o tom, či v napadnutom konaní nedošlo k takému arbitrárnemu a formalistickému hodnoteniu zisteného skutkového stavu – majetkových pomerov sťažovateľky ako právnickej osoby a jej schopnosti uhradiť poplatok za dovolacie konanie, ktoré by viedlo k odopretiu prístupu k dovolaciemu súdu, teda k ústavne neakceptovateľnému stavu.

20. Z ustálenej judikatúry ústavného súdu vyplýva, že rozhodovanie o oslobodení od súdnych poplatkov patrí zásadne do rozhodovacej sféry všeobecných súdov (II. ÚS 134/2015, II. ÚS 361/2015, porovnaj tiež uznesenie Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. III. ÚS 788/09). Je preto vecou všeobecných súdov, aby vymedzili kritériá, z ktorých budú pri aplikácii zákonných ustanovení týkajúcich sa oslobodenia od súdnych poplatkov vychádzať (porov. I. ÚS 27/2014, III. ÚS 559/2011, III. ÚS 441/2014, II. ÚS 134/2015, II. ÚS 361/2015). Všeobecné súdy sú pri rozhodovaní o priznaní oslobodenia od súdnych poplatkov však povinné s ohľadom na všetky podstatné skutočnosti vyskytujúce sa v konkrétnom prípade a význam práva na súdnu ochranu v demokratickej spoločnosti primerane vyvažovať záujem štátu na vyberaní súdnych poplatkov za rozhodovanie sporov a záujem účastníka konania uplatňujúceho si svoj nárok (resp. práva) súdnou cestou (porovnaj rozsudok ESĽP vo veci Kreuz proti Poľsku z 19. 6. 2001, sťažnosť č. 28249/95, bod 66).

21. Ústavný súd taktiež opakovane judikoval, že samotné nepriznanie oslobodenia od súdneho poplatku samo osebe ešte nesignalizuje porušenie základného práva sťažovateľa na súdnu ochranu (porov. II. ÚS 142/04, III. ÚS 344/2012, II. ÚS 134/2015, II. ÚS 361/2015). Predmetom ústavnej ochrany sa môže stať rozhodovanie o oslobodení od súdnych poplatkov vtedy, keď jeho výsledok dosahuje intenzitu opodstatňujúcu porušenie základných práv a slobôd sťažovateľa. Ústavný súd je oprávnený v ojedinelých prípadoch zasiahnuť do rozhodnutí všeobecných súdov o poplatkovej povinnosti, a to iba za predpokladu, že by rozhodnutím všeobecného súdu o neoslobodení od povinnosti zaplatiť súdny poplatok došlo vzhľadom na výšku súdneho poplatku posudzovanú v rámci konkrétnych okolností prípadu a ekonomických (finančných) možností sťažovateľa zaplatiť tento súdny poplatok a vzhľadom na fázu konania pred všeobecným súdom k obmedzeniu samotnej podstaty práva sťažovateľa na súdnu ochranu (porovnaj rozsudok ESĽP vo veci Jedamski a Jedamska proti Poľsku z 26. 7. 2005, sťažnosť č. 73547/01, body 60 a 66).

22. Podstatou (prvej) ústavnej sťažnosti sťažovateľky je námietka arbitrárnosti napadnutého uznesenia z 8. septembra 2020 o nepriznaní oslobodenia od súdnych poplatkov, ktorého odôvodnenie je založené na závere, že sťažovateľka je právnickou osobou – podnikateľským subjektom a jej nepriaznivá majetková situácia nie je dôvodom ani na čiastočné oslobodenie od súdnych poplatkov z dôvodu, že podnikateľské riziko nemožno prenášať na štát.

23. Podľa doslovného znenia § 254 ods. 1 CSP súd na návrh prizná oslobodenie od súdneho poplatku, ak to odôvodňujú pomery strany. V citovanom ustanovení sú tak jednoznačným spôsobom normované relevantné predpoklady na posúdenie priznania oslobodenia od súdnych poplatkov. Na to, aby súd mohol strane priznať oslobodenie od povinnosti platiť súdny poplatok, musia byť kumulatívne splnené dva zákonné predpoklady, a to návrh na oslobodenie od súdneho poplatku a pomery strany odôvodňujúce oslobodenie od súdneho poplatku. V nadväznosti na uvedené je nevyhnutné zdôrazniť, že diskrečná právomoc súdu pri interpretácii tohto ustanovenia je limitovaná v rozsahu a intenciách uvedených dvoch podmienok. Iné podmienky, ktoré citované ustanovenie nepredpokladá, nie je oprávnený skúmať na základe vlastnej iniciatívy, pretože by postupoval *ultra vires*. Z logického výkladu tohto ustanovenia vyplýva, že relevantnou skutočnosťou, na ktorú je potrebné vziať zreteľ pri posudzovaní oslobodenia od súdneho poplatku, je tiež výška súdneho poplatku, pretože majetkové pomery strany sú skúmané v korelácii k výške súdneho poplatku (III. ÚS 289/2017, I. ÚS 295/2020).

24. Ústavný súd sa pritom prikláňa k takej interpretácii § 254 CSP, ktorá umožní čo najobjektívnejšie posúdenie pomerov sporovej strany, to znamená bez prihliadnutia na generalizovanú povahu subjektu žiadateľa. Zohľadnenie predmetu sporu, a najmä dôsledné vysporiadanie sa s konkrétnymi argumentmi strany, ktorá o oslobodenie žiada, a zhodnotenie jej skutočných majetkových pomerov, ktoré musí súdu preukazovať, sú zárukou zachovania základného práva na prístup k súdu (IV. ÚS 187/2022). Objektívne posúdenie finančnej situácie nemôže byť založené iba na hypotetickej možnosti zaplatiť súdny poplatok, ale musí vychádzať zo skutočností preukázaných v konaní (I. ÚS 295/2020). Zároveň nesmie byť výška poplatkovej povinnosti pre poplatníka likvidačná, v takom prípade nemožno trvať na úhrade súdneho poplatku, resp. na jej úhrade v celom rozsahu. Inak by ustanovenie o priznaní oslobodenia nemalo zmysel a neplnilo by zamýšľaný účel.

25. Právne úvahy okresného súdu prezentované v napadnutom uznesení z 8. septembra 2020 však zákonným kritériám ustanoveným v § 254 ods. 1 CSP a uvedeným judikatúrnym východiskám nezodpovedajú. Okresný súd síce vykonal určitú lustráciu finančnej situácie sťažovateľky, zistené majetkové pomery následne v odôvodnení podrobne opísal (body 6 až 10 uznesenia), no tieto už individuálne a objektívne nevyhodnotil v súlade s dikciou § 254 CSP a s prihliadnutím na samotnú výšku vyrubeného súdneho poplatku za dovolanie (37 796 eur), ale akcentoval, že sťažovateľka je právnickou osobou založenou na účel podnikania, ktorú preto nemožno podrobiť rovnakým kritériám ako fyzickú osobu. Takýto názor je však ústavne neudržateľný, keďže aj právnická osoba je adresátom čl. 6 ods. 1 dohovoru a práva na prístup k súdu, pričom nie je dôvodné diverzifikovať skúmanie splnenia podmienok na oslobodenie od platenia súdnych poplatkov vo vzťahu k fyzickej osobe, resp. právnickej osobe (m. m. IV. ÚS 187/2022). Rovnako ústavný súd nemôže akceptovať ani argument okresného súdu o znášaní podnikateľského rizika, podľa ktorého štát nemôže byť zodpovedný za to, že podnikateľský subjekt sa v dôsledku neúspešného podnikania dostal do nepriaznivej finančnej situácie (body 17 a 18 napadnutého uznesenia). Povinnosťou okresného súdu totiž v danom prípade bolo len dôsledne posúdiť aktuálne majetkové pomery sťažovateľky, a nie skúmať príčiny jej deklarovanej nemajetnosti, keďže § 254 CSP ich ako kritérium pri rozhodovaní o oslobodení od platenia súdnych poplatkov nestanovuje.

26. Na podporu uvedeného prístupu ústavný súd poukazuje aj na závery právnej vedy: «Z gramaticko-jazykového výkladu § 254 ods. 1 CSP jednoznačne vyplýva, že zákon použitím termínu „strana“ tento legálny pojem nijakým spôsobom ďalej nerozlišuje. Z uvedeného hľadiska možno vyvodiť záver, že skutočnosť, či daná strana – či už ide o fyzickú osobu, alebo právnickú osobu – je subjektom vykonávajúcim podnikateľskú činnosť, je z pohľadu aplikácie § 254 ods. 1 CSP irelevantná, keďže predmetné ustanovenie takúto diferenciáciu podľa kategórie strán neustanovuje. Z uvedeného dôvodu sa potom argumentácia súdu operujúca so slovnými spojeniami „podnikateľské riziko“ a „neúspech v podnikaní“ ako kritériami (podmienkami) pri oslobodení strany, ktorá je podnikateľom, javí ako neopodstatnená a arbitrárna. Súdy sú teda povinné riadiť sa pri interpretácii § 254 ods. 1 CSP kritériami predvídanými týmto ustanovením a nerozširovať ich nad rámec zákona, t. j. robiť pri posudzovaní oslobodenia od súdneho poplatku neoprávnené rozdiely medzi fyzickými osobami a právnickými osobami, či už ide o podnikateľov, alebo nie. Dôsledkom takejto činnosti je potom porušenie ústavnej zásady rovnosti, keďže použitia § 254 ods. 1 CSP sa môže dovolávať každá strana za identických podmienok.» (Števček, M., Ficová, S.,

Baricová, J., Mesiarkinová, S., Bajánková, J., Tomašovič, M., a kol. Civilný sporový poriadok. 2. vydanie. Praha : C. H. Beck, 2022, s. 1015.).

27. Možno tak zhrnúť, že napadnuté uznesenie okresného súdu z 8. septembra 2020 nesleduje zmysel a účel základného práva na prístup k súdu, ktorým je zabezpečiť efektívnu súdnu ochranu všetkým právnickým osobám a fyzickým osobám, zohľadňujúc ich konkrétne majetkové pomery v tom zmysle, aby bola zaručená podstata práva na prístup k súdu ako súčasť práva na spravodlivé súdne konanie.

28. V tejto súvislosti ústavný súd odkazuje aj na nálezy č. k. IV. ÚS 187/2022 zo 7. februára 2023 a I. ÚS 283/2023 z 18. júla 2023, v ktorých vyslovil porušenie práv sťažovateľov (právnických osôb) rozhodnutiami všeobecných súdov o nepriznaní oslobodenia od platenia súdneho poplatku za podané odvolanie, resp. dovolanie (rovnako ako v sťažovateľkinej veci).

29. Ústavný súd preto hodnotí odôvodnenie napadnutého uznesenia z 8. septembra 2020 o nepriznaní oslobodenia sťažovateľky od súdneho poplatku ako arbitrárne vo vzťahu k právnej úvahe a hodnoteniu predložených dôkazov o majetkových pomeroch sťažovateľky. Zároveň napadnuté uznesenie možno vyhodnotiť ako neprípustne formalistické bez zohľadnenia všetkých relevantných okolností popierajúce zmysel a účel inštitútu oslobodenia, čo tiež neakceptovateľne zasahuje do základného práva sťažovateľky na súdnu ochranu a jej práva na spravodlivý proces. Ústavný súd preto vyslovil porušenie uvedených práv sťažovateľky predmetným rozhodnutím okresného súdu (bod 1 výroku tohto nálezu).

30. Pokiaľ ide o napadnuté uznesenie o zastavení dovolacieho konania zo 14. decembra 2020 a napadnuté uznesenie sudcu o zamietnutí sťažnosti sťažovateľky z 1. februára 2021 proti zastaveniu konania, je potrebné konštatovať, že tieto sú priamo závislé od vysporiadania sa s poplatkovou povinnosťou sťažovateľky a bez opory v uznesení o nepriznaní oslobodenia nemôžu samostatne obstať. Preto vyslovenie porušenia základných práv sťažovateľky nepriznaním oslobodenia má za nevyhnutný následok vyslovenie porušenia základného práva na súdnu ochranu a spravodlivý proces, najmä v časti odopretia prístupu sťažovateľky k dovolaciemu súdu, aj vo vzťahu k rozhodnutiu o zastavení dovolacieho konania a následnom rozhodnutí o sťažnosti sťažovateľky (bod 1 výroku nálezu).

31. Napadnutým uznesením okresného súdu z 8. septembra 2020 o nepriznaní oslobodenia došlo k porušeniu označených práv sťažovateľky, preto ho ústavný súd podľa čl. 127 ods. 2 ústavy a jemu zodpovedajúcemu § 133 ods. 2 a 3 písm. b) zákona o ústavnom súde zrušil a vec vrátil okresnému súdu na ďalšie konanie. V dôsledku zrušenia rozhodnutia o neoslobodení sťažovateľky od súdneho poplatku sú predčasné, resp. bez právneho základu aj následné rozhodnutia o zastavení konania pre nezaplatenie súdneho poplatku a o zamietnutí sťažnosti sťažovateľky proti rozhodnutiu vyššieho súdneho úradníka, a preto ústavný súd zrušil aj tieto rozhodnutia okresného súdu (bod 2 výroku tohto nálezu).

32. Po vrátení vecí bude úlohou okresného súdu opätovne posúdiť návrh sťažovateľky na oslobodenie od súdnych poplatkov a jej majetkové pomery posúdiť aj v korelácii k výške súdneho poplatku, pričom je viazaný právnymi názormi ústavného súdu vyslovenými v tomto náleze.

33. Návrhu sťažovateľky na priznanie primeraného finančného zadosťučinenia ústavný súd nevyhovел, považujúc zrušenie napadnutých uznesení a vrátenie vecí okresnému súdu, ktorými sa vytvoril priestor na nápravu zásahu do namietaných práv, za postačujúce (bod 3 výroku tohto nálezu).

V.

Trovy konania

34. Náhradu trov konania pred ústavným súdom ústavný súd sťažovateľke nepriznal (bod 4 výroku tohto nálezu), vychádzajúc z § 73 zákona o ústavnom súde, ktorý nestavia právo na náhradu trov konania do nárokovateľnej polohy, ako je to v iných druhoch regulovaných právno-aplikačných procesoch (napr. civilné sporové konanie, správne súdne konanie, exekučné konanie a ďalšie). Disponuje teda širokým priestorom na úvahu o tom, či vôbec priznať náhradu trov konania, a ak áno, v akom rozsahu (III. ÚS 209/2020, I. ÚS 357/2021, I. ÚS 418/2022).

35. Ústavný súd pri tomto svojom rozhodnutí zohľadnil okolnosti prerokovanej veci, no predovšetkým argumentačne veľmi chabý kvalitatívny obsah ústavnej sťažnosti, a nevyužil oprávnenie (nie povinnosť) priznať sťažovateľke náhradu trov konania, považujúc výrok o porušení označených práv (rovnako ako pri nepriznaní primeraného finančného zadosťučinenia) v danej veci za postačujúci.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Bratislave (detašované pracovisko) 18. júla 2023

Jana Baricová
predsedníčka senátu